

سرشناسه: اسکندری، عبدالکریم،
عنوان و نام پدیدآور: موقعیت حقوقی زنان بزه‌دیده در فقر - حقوق / عبدالکریم اسکندری.
مشخصات نشر: قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ۴۰۰ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۱-۷۲۸-۲
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
یادداشت: کتابنامه.
یادداشت: نمایه.
موضوع: زنان __ جرایم علیه.
شناسه افزوده: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
رده‌بندی کنگره: ۵الف ۴/۴/ز ۷۶۲۵۰ HV
رده‌بندی دیوبی: ۳۶۲/۸۸۰۸۲
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۲۶۸۲۳۹۶

موقعیت حقوقی زنان بره دیده در فقه و حقوق

www.ketab.ir

عبدالکریم اسکندری

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۳۹۱

شماره ردیف ۹۴۷
شماره موضوعی حقوق - ۳۰
۱۳۹۱-۱۵

■ موقعیت حقوقی زنان بزه‌دیده در فقه و حقوق

● مؤلف: عبدالکریم اسکندری

● ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

● چاپ: نگارش

● نوبت و تاریخ چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۱

● شمارگان: ۱۰۰۰

● قیمت: ۶۸۰۰ تومان

⊗ دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا، کوی ممتاز، پلاک ۳۸

تلفن و نمابر: ۷۷۴۲۳۲۶-۲۵۱

⊗ شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

تلفن: ۲۱۱۳۶۲۹-۲۵۱

فهرست مطالب

۱۵	مقدمه معاونت پژوهش
۱۹	مقدمه
۲۰	۱. تبیین موضوع
۲۱	۲. پیشینه تحقیق
۲۱	۳. نوآوری تحقیق
۲۱	۴. ضرورت تحقیق
۲۲	۵. هدف تحقیق
۲۲	۶. پرسش‌های تحقیق
۲۳	۷. فرضیه‌های تحقیق
۲۳	۸. کاربردهای تحقیق
۲۳	۹. روش تحقیق
۲۴	۱۰. سازمان‌دهی تحقیق
	فصل اول: کلیات، مفاهیم، مبانی، عوامل و راهکارها
۲۷	گفتار اول: بازشناسی مفاهیم

۱. مفهوم بزه‌دیده	۲۷
۲. بزه‌دیده‌شناسی	۲۹
۳. انواع بزه‌دیده	۳۱
۴. موقعیت حقوقی زنان بزه‌دیده	۳۳
۵. فقه	۳۴
الف) معنای لغوی فقه	۳۴
ب) معنای اصطلاحی فقه	۳۵
۶. حقوق	۳۶
۷. قانون	۳۷
۸. رابطه فقه و حقوق	۳۹
گفتار دوم: مبانی حمایت از بزه‌دیدگان	۴۱
۱. مبنای هنجاری	۴۲
۲. کوتاهی دولت‌ها در جلوگیری از پدیده مجرم‌ها	۴۳
۳. الغای سیستم کیفری	۴۳
۴. تقلیل بزهکاری	۴۳
۵. مبنای عقیدتی	۴۴
گفتار سوم: جایگاه بزه‌دیده در فرایند کیفری قوانین افغانستان	۴۷
الف) روش‌های قانونی	۵۰
۱. الزام مجرم به برگرداندن اوضاع به حالت اولیه	۵۰
۲. الزام به مساعدت با بزه‌دیدگان	۵۰
۳. مجازات‌های تکمیلی در کنار مجازات‌های اصلی	۵۱
۴. تشدید مجازات‌ها	۵۱
ب) وضعیت حقوقی بزه‌دیدگان و حمایت از حق قانونی آنان	۵۲

۵۲	۱. حق دفاع مشروع بزه‌دیدگان
۵۳	۲. حق دادرسی
۵۳	۳. جبران خسارت بزه‌دیده
۵۶	گفتار چهارم: عوامل بزه‌دیدگی، راهکارها و حمایت‌ها
۵۶	الف) عوامل بزه‌دیدگی
۵۷	۱. عوامل طبیعی
۵۷	۲. عوامل روان‌شناختی
۵۷	۳. عوامل اجتماعی
۵۸	۳-۱. خانواده
۶۱	۳-۲. محیط
۶۲	۳-۳. فقر و بیکاری
۶۲	۴. شخصیت بزه‌دیده
۶۳	ب) راهکارهای حمایت از بزه‌دیدگان
۶۴	۱. خدمات‌رسانی مناسب
۶۴	۱-۱. حمایت تقنینی و قضایی
۶۵	۱-۲. حمایت مالی و پزشکی
۶۶	۱-۳. حمایت عاطفی و روانی
۶۶	۲. تأمین امنیت
۶۸	۲-۱. حمایت از بزه‌دیدگان در رویارویی با متهم
۶۹	۲-۲. حمایت از هویت بزه‌دیده
۷۰	۲-۳. نظارت بزه‌کار
۷۱	۳. حمایت از حق حیات
۷۲	۴. حمایت در فرایند دادرسی

فصل دوم: عوامل بزه‌دیدگی زنان و راهکارهای حمایتی آن

گفتار اول: عوامل بزه‌دیدگی زنان.....	۷۸
الف) نقش بزه‌دیده.....	۷۸
نظریه سبک زندگی (شیوه زیستن).....	۷۹
نظریه اعمال روزمره.....	۷۹
ب) آداب و رسوم غلط و انحرافی.....	۸۰
۱. شکنجه و اعمال خشونت بر زنان.....	۸۴
۲. ازدواج اجباری.....	۹۳
۲-۱. ازدواج در سنین پایین.....	۹۵
۲-۲. ازدواج‌های ناهمگون.....	۹۷
۲-۳. ازدواج خون‌بها.....	۹۷
۲-۴. ازدواج نذرانه.....	۹۹
۳. محرومیت زنان از ارث.....	۹۹
۴. تبعیض بین دختر و پسر.....	۱۰۰
ج) سازمان‌های غیر دولتی.....	۱۰۲
۱. ایجاد زمینه فحشا و تن‌فروشی.....	۱۰۳
۲. ترویج اعتیاد و مشروبات الکلی.....	۱۰۵
۳. قاچاق زنان و دختران.....	۱۱۱
۴. استخدام دختران بی‌پناه به بهانه اشتغال.....	۱۲۰
د) رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی.....	۱۲۲
۱. رسانه و ارائه چهره نامطلوب از زنان مسلمان.....	۱۳۰
۲. رسانه و تهاجم بر خانواده.....	۱۳۳
۲-۱. رسانه و تهاجم بر خانواده.....	۱۳۳

۱۴۴	۲-۲. رسانه و تشویق به فرار از خانه
۱۴۶	هـ) جنگ و ناامنی
۱۵۰	گفتار دوم: ویژگی‌های زنان بزه‌دیده
۱۵۲	۱. عامل جنسی، ضعف و ناتوانی
۱۵۴	۲. بیماری روانی
۱۵۶	۳. دختران فراری و زنان خیابانی
۱۵۷	۴. سن قربانیان
۱۵۷	۵. وضعیت محیط بزه‌دیده
۱۵۸	۶. گزارش ندادن بزه‌دیدگی
۱۶۰	۷. آشفته‌گی خانواده
۱۶۲	۸. شیوه معاشرت
۱۶۴	گفتار سوم: راهکارهای حمایت از زنان بزه‌دیده
۱۶۵	الف) راهکارهای حمایتی پیش از بزه‌دیدگی
۱۶۶	۱. راهکارهای فرهنگی
۱۶۸	۱-۱. ارتقای سطح آگاهی
۱۷۰	۱-۲. ترویج ارزش‌های دینی و فرهنگی
۱۷۵	۱-۳. کاهش فرصت‌های بزه‌دیدگی
۱۷۶	۱-۳-۱. رعایت پوشش
۱۷۸	۱-۳-۲. پوشاندن زینت‌آلات از دید نامحرمان
۱۷۸	۱-۳-۳. حفظ حریم در عرصه‌های اجتماعی
۱۸۱	۲. راهکارهای اجتماعی
۱۸۲	۲-۱. سامان‌دهی خانواده
۱۸۴	۲-۱-۱. آسان نمودن ازدواج

- ۲-۱-۲. آشنایی با حقوق و تکالیف ۱۸۶
- ۲-۱-۳. تأمین نیازهای عاطفی ۱۹۱
- ۲-۱-۴. توجه به نقش کاربردی زن در خانواده ۱۹۳
- ۲-۲. نظارت بر رسانه‌ها ۱۹۶
- ۲-۳. اصلاح آداب و رسوم اجتماعی ۱۹۹
- ب) راهکارهای حمایتی پس از بزه‌دیدگی ۲۰۳
۱. راهکارهای فقهی - حقوقی ۲۰۳
- ۱-۱. جرم‌انگاری ۲۰۳
- ۱-۲. شناسایی مجازات ۲۰۶
۲. راهکارهای اجرای اجتماعی ۲۰۸
- ۲-۱. تشویق بزه‌دیده به گزارش ۲۰۸
- ۲-۱-۱. احترام به منزلت بزه‌دیده ۲۰۹
- ۲-۱-۲. به‌کارگیری پلیس زن ۲۱۰
- ۲-۲. ایجاد مرکز حمایت از زنان بزه‌دیده ۲۱۱

فصل سوم: حقوق زنان بزه‌دیده و حمایت‌های فقهی و حقوقی

- گفتار اول: موقعیت حقوقی زنان بزه‌دیده از منظر فقه و حقوق اسلامی ۲۲۰
- الف) حقوق خانوادگی ۲۲۰
۱. حق برخورداری از معاشرت نیکو ۲۲۰
- ۱-۱. تعریف نشوز ۲۲۵
- ۱-۲. تنبیه بدنی ۲۲۶
- ۱-۳. برخورداری از کرامت انسانی ۲۳۰
- ۱-۴. همخوابگی ۲۳۳
۲. مهریه ۲۳۶

۲۳۹	۳. نفقه
۲۴۲	۴. طلاق
۲۴۷	ب) حقوق قضایی و کیفری
۲۴۷	۱. دادخواهی
۲۵۰	رسیدگی سریع و عادلانه
۲۵۴	۲. قصاص
۲۵۴	۱-۲. قصاص نفس
۲۵۹	۲-۲. قصاص اعضا و جوارح
۲۶۰	۳. حق دیه
۲۶۳	۱-۳. حکمت تفاوت زن و مرد در قصاص و دیه
۲۶۳	۲-۳. مجموعه‌نگری
۲۶۵	۳-۳. دیه و موقعیت اقتصادی مرد
۲۶۷	ج) حقوق زنان بزه‌دیده در جنگ
۲۶۷	۱. حق حیات
۲۶۹	۲. حق پناهندگی
۲۷۱	۳. حمایت و جبران خسارت
۲۷۴	۴. حقوق زنان اسیر
۲۷۴	۱-۴. رفتار متناسب
۲۷۵	۲-۴. مراعات وضعیت روحی
۲۷۶	گفتار دوم: حقوق زنان بزه‌دیده در اسناد بین‌المللی
۲۷۷	۱. تساوی حقوق زن و مرد در همه زمینه‌ها
۲۸۱	۲. حمایت از زنان در برابر جرایم علیه تمامیت جسمانی
۲۸۶	۳. حمایت از زنان در برابر جرایم علیه تمامیت معنوی

۴. حمایت از زنان در برابر جرایم خانوادگی ۲۸۸
۵. نقد و بررسی ۲۹۳
- ۵-۱. قضاوت یک‌سویه و برداشت نادرست از حقوق زنان ۲۹۵
- ۵-۲. عدم توجه اساسی به نظام خانواده ۳۰۰
- ۵-۳. فقدان حمایت اجتماعی ۳۰۳
- ۵-۴. نفوذ قدرت‌های استکباری در بدنه سازمان ملل ۳۰۴
- گفتار سوم: موقعیت حقوقی زنان بزه‌دیده در قوانین و مقررات جمهوری اسلامی افغانستان ۳۰۷
- الف) حقوق زنان بزه‌دیده در محدوده خانواده ۳۱۱
۱. منع خشونت علیه زن ۳۱۲
۲. حقوق بزه‌دیده یا متضرر از خشونت ۳۱۳
۳. حمایت از عفت زن ۳۱۵
۴. حمایت از حق ازدواج ۳۱۷
۵. حق طلاق به سبب ضرر ۳۲۰
- ب) حقوق زنان بزه‌دیده خارج از قلمرو خانواده ۳۲۲
- ج) حمایت کیفری از زنان بزه‌دیده ۳۲۶
۱. مبارزه با جرم آدم‌ربایی ۳۲۶
۲. مبارزه با قاچاق زنان ۳۲۸
۳. مبارزه با سقط جنین ۳۳۰
۴. مبارزه با فساد ۳۳۱
- د) حقوق زنان بزه‌دیده در «قانون منع خشونت علیه زنان» ۳۳۱
۱. جرایم مربوط به خانواده و ازدواج ۳۳۲
۲. جرایم خارج از قلمرو خانواده ۳۳۳
۳. جرایم علیه امنیت و سلامت ۳۳۳

وظایف و صلاحیت‌های کمیسیون عالی منع خشونت علیه زنان.....	۳۳۷
ها) جمع‌بندی.....	۳۳۹
خاتمه.....	۳۴۲
الف) نتیجه تحقیق.....	۳۴۲
ب) پاسخ به پرسش اصلی.....	۳۴۸
ج) پیشنهادها.....	۳۴۸
منابع.....	۳۵۱
فارسی.....	۳۵۱
الف) کتاب‌ها.....	۳۵۱
ب) مجلات و مقام‌ها.....	۳۵۶
ج) پایان‌نامه‌ها.....	۳۵۹
عربی.....	۳۵۹
لاتین و اینترنت.....	۳۶۳
قوانین.....	۳۶۴
نمایه‌ها.....	۳۶۷

مقدمه معاونت پژوهش

حقیقت، اصیل ترین، جاودانه ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق، چه جانها که در راه آن نباخته و جاهلان و باطل پرستان، چه توطئه ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن به کار نگرفته اند. چه تلخ واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق همواره سربلند و سرفراز است و باطل، از بین رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وامدار کوشش های خالصانه و پایان ناپذیر حقیقت جویانی است که در عرصه نظر و عمل، کمر همت بسته و از دام و دانه دنیا رسته اند، و در این میان، نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی - به ویژه اسلام و پیامبر اکرم ﷺ و جانشینان برحق و گرامی او ﷺ - برجسته ترین است.

دانشمندان نام آور شیعه، رسالت خطیر و بی نظیر خویش را بهره گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیره آن پیشوایان و عرضه آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت پرستان حقیقت گریز دانسته و در این راه، دیده ها سوده و جانها فرسوده اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت

و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی - به‌ویژه عالمان دین - بس عظیم‌تر و سخت‌دشوارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن، کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران با تلاش‌های چشمگیری کرده، گام‌های نویدبخشی برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزون‌شان، مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی باز یابند؛ ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی، تلاش دانشمندان این مرز و بوم آن گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته و گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه، کمتر می‌توان رد پای ابتکارات و خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب، راهی طولانی و پرچالش در پیش است. از این روی، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازمان‌دهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها، از مهم‌ترین اهداف اولویت‌های مؤسسات علمی - به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه - است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ع) در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای - مد ظله العالی - از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی - دامت برکاته - به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است.

معاونت پژوهش مؤسسه، برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، پژوهشی است در قلمرو حقوق و جایگاه زنان بزه‌دیده در فقه و حقوق که با تلاش پژوهشگر ارجمند حجت‌الاسلام عبدالکریم اسکندری نگارش یافته است. هدف اصلی نویسنده ارائه مبانی حمایت از بزه‌دیدگان، علل و عوامل بزه‌دیدگی زنان، راهکارهای حمایت از زنان بزه‌دیده و حقوق آنان در فرآیند عدالت کیفری از دیدگاه اسلام، قوانین افغانستان و اسناد بین‌المللی، برای فرهیختگان حوزه و دانشگاه است. معاونت پژوهش از مؤلف محترم و حجت اسلام آقایان دکتر عبدالحکیم سلیمی و دکتر مسعود راعی که با مطالعه و ارائه نظرهای سوزناک، با اتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند متعال خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)